

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد مرودشت
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی رابطه مولفه های برنامه درسی پنهان با شکل گیری هویت علمی، از دیدگاه دانشجویان
کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت
سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

استاد راهنما:

دکتر حجت اله فانی

استاد مشاور:

دکتر جواد فرزانه

نگارش:

زهرا بابری

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: زهرا بابری
در تاریخ ۸۹/۵/۱۱ رشته: برنامه ریزی درسی
از پایان نامه خود با عنوان:
بررسی رابطه مولفه های برنامه درسی پنهان با شکل گیری
هویت علمی، از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه
آزاد اسلامی واحد مرودشت، سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

نام و	با درجه	ونمره	دفاع نموده است.
	نام خانوادگی	امضاء اعضای هیات داوری	سمت

۱- دکتر حجت اله فانی

استاد راهنما

۲- دکتر جواد فرزانه

استاد مشاور

۳- دکتر عباس قلتاش

استاد داور داخلی

۴- دکتر مژگان امیریان زاده

استاد داور خارجی

مراتب فوق مورد تایید است

مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

تقدیم به...

شهدای گمنام

دفاع مقدس

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس خدایی را که انسان را آفرید و به او قدرت تفکر و تعقل بخشید، تا در سایه الطاف بیکرانش همواره به کسب و تحصیل علم بپردازد. اکنون که به یاری خدا در شرف فارغ التحصیلی دوره کارشناسی ارشد قرار گرفته ام بر خود واجب می دانم که از زحمات تمامی دست اندرکاران دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، اساتید محترم این واحد دانشگاهی و تمام عزیزانی که به نحوی در طول دوران تحصیل، راهنمای اینجانب بوده اند به خصوص جناب آقای دکتر حجت اله فانی و جناب آقای دکتر جواد فرزانه که در این پژوهش به عنوان اساتید راهنما و مشاوران راهنمایی ها و هدایت های آنان بهره مند بودم تقدیر و تشکر به عمل آورم و توفیق روز افزون تک تک عزیزان را از درگاه خداوند منان خواستارم. همچنین از راهنمایی های عالمانه، بخردانه و دلسوزانه جناب آقای دکتر عباس قلتاش، مدیر گروه محترم برنامه ریزی درسی و جناب آقای دکتر فرشید قاسمی کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در نهایت از جناب آقای دکتر عباس قلتاش و سرکار خانم دکتر مژگان امیریان زاده که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند سپاسگزارم.

به قول مولایم علی: هر کسی کلمه ای به من بیاموزد مرا بنده خویش خواهد ساخت.

امیدوارم بتوانم در مقام شاگردی اساتید گرانقدری همچون شما باعث مباهات شما در جامعه باشم.

الهی ...

سپهر حیاتشان را منور گردان و چراغ دلشان را نورانی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول طرح پژوهش
۱-۱-۱-مقدمه.....	۱
۲-۱-بیان مسئله.....	۴
۳-۱-اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۶
۴-۱-اهداف پژوهش.....	۹
۱-۴-۱-اهداف ویژه.....	۱۰
۵-۱-سوالهای پژوهش.....	۱۰
۶-۱-تعریف اصطلاحات و واژه ها.....	۱۱
۱-۶-۱-تعریف نظری هویت.....	۱۱
۲-۶-۱-تعریف هویت علمی.....	۱۲
۳-۶-۱-تعریف عملیاتی هویت علمی.....	۱۲
۴-۶-۱-تعریف نظری برنامه درسی پنهان.....	۱۲
۵-۶-۱-تعریف عملیاتی برنامه درسی پنهان.....	۱۳

فصل دوم ادبیات و پیشینه پژوهش

۱-۲-مقدمه.....	۱۴
۲-۲-مبانی نظری پژوهش.....	۱۵
۱-۲-۲-تعریف و مفهوم برنامه درسی.....	۱۵
۲-۲-۲-مفهوم برنامه درسی.....	۱۶
۳-۲-۲-عناصر برنامه درسی.....	۱۸
۱-۳-۲-۲-اهداف.....	۱۸
۱-۱-۳-۲-۲-اهداف کلی.....	۱۹
۲-۱-۳-۲-۲-اهداف جزئی.....	۱۹
۳-۱-۳-۲-۲-اهداف رفتاری.....	۲۰
۲-۳-۲-۲-راهبردهای یاددهی یادگیری.....	۲۰
۳-۳-۲-۲-وسایل، رسانه ها و مواد آموزشی.....	۲۰

۲۱	.....	۲-۲-۴-محتوای برنامه درسی
۲۱	.....	۲-۲-۴-۱-ارزشیابی
۲۲	.....	۲-۲-۵- برنامه درسی آشکار و رسمی
۲۲	.....	۲-۲-۶- برنامه درسی عقیم
۲۲	.....	۲-۲-۷- برنامه درسی پنهان(مستتر)
۲۴	.....	۲-۲-۸- مفهوم و تعریف برنامه درسی پنهان
۲۵	.....	۲-۲-۹- بررسی مفاهیم آگاهی، قصد، پنهان در برنامه درسی
۲۸	.....	۲-۲-۱۰- ضرورت به کارگیری لفظ «برنامه» برای یادگیرنده‌های قصد نشده
۳۳	.....	۲-۲-۱۱- طبقه بندی و تحلیل ابعاد مختلف برنامه درسی پنهان
۴۵	.....	۲-۲-۱۲- ضرورت و اهمیت توجه به برنامه درسی پنهان
۴۷	.....	۲-۲-۱۳- فاکتورهای مهم در ارزش برنامه درسی پنهان
۴۸	.....	۲-۲-۱۴- ویژگیهای برنامه درسی پنهان
۴۹	.....	۲-۲-۱۵- رویکردهای برنامه درسی پنهان
۵۲	.....	۲-۲-۱۶- ابعاد برنامه درسی پنهان
۵۴	.....	۲-۲-۱۷- عوامل موثر در شکل گیری برنامه درسی پنهان
۵۶	.....	۲-۲-۱۸- رابطه تدریس با برنامه درسی پنهان
۶۱	.....	۲-۲-۱۹- تاثیر برنامه درسی پنهان بر تجربه های یادگیری
۶۳	.....	۲-۲-۲۰- ارتباط تکنولوژی آموزشی با برنامه درسی پنهان
۶۴	.....	۲-۳-۳- پیشینه تحقیق
۶۴	.....	۲-۳-۱- تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۶۸	.....	۲-۳-۲- تحقیقات انجام شده در خارج از کشور
۷۲	.....	۲-۴- جمع بندی

فصل سوم: روش پژوهش

۷۳	.....	۳-۱- مقدمه
۷۳	.....	۳-۲- نوع و روش تحقیق
۷۵	.....	۳-۳- جامعه آماری
۷۵	.....	۳-۴- نمونه آماری
۷۵	.....	۳-۵- ابزار گردآوری اطلاعات
۷۷	.....	۳-۶- روایی پرسشنامه

- ۷۷..... پایایی پرسشنامه..... ۷-۳-۷۷
- ۷۸..... روش تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۸-۳-۷۸

فصل چهارم: یافته های پژوهشی

- ۷۹ ..... مقدمه..... ۱-۴-۷۹
- ۷۹..... یافته های پژوهش..... ۲-۴-۷۹
- ۸۱..... بررسی سوالهای پژوهش..... ۳-۴-۸۱
- ۸۱..... بررسی سوال شماره ۱..... ۱-۳-۴-۸۱
- ۸۳..... بررسی سوال شماره ۲..... ۲-۳-۴-۸۳
- ۸۵..... بررسی سوال شماره ۳..... ۳-۳-۴-۸۵
- ۸۶..... بررسی سوال شماره ۴..... ۴-۳-۴-۸۶
- ۸۷..... بررسی سوال شماره ۵..... ۵-۳-۴-۸۷
- ۸۹..... بررسی سوال شماره ۶..... ۶-۳-۴-۸۹

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

- ۹۱ ..... مقدمه..... ۱-۵-۹۱
- ۹۲..... نتایج پژوهش..... ۲-۵-۹۲
- ۹۶..... پیشنهادها..... ۳-۵-۹۶
- ۹۶..... پیشنهادهای کاربردی..... ۱-۳-۵-۹۶
- ۹۷..... پیشنهادهای پژوهشی..... ۲-۳-۵-۹۷
- ۹۸..... محدودیت های پژوهش..... ۴-۵-۹۸

پیوست

- ۹۹..... الف: مولفه های برنامه درسی پنهان..... ۹۹
- ۱۰۱..... ب: پیمشنامه دانشجویان..... ۱۰۱
- ۱۰۵..... ج: پرسشنامه اساتید..... ۱۰۵

منابع و مأخذ

- ۱۰۸..... الف: منابع فارسی..... ۱۰۸
- ۱۱۳..... ب: منابع غیر فارسی..... ۱۱۳
- ۱۱۶..... چکیده انگلیسی..... ۱۱۶

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۷۶.....	جدول شماره ۳-۱ مولفه های اساسی تحقیق و گویه ها.....
۷۷.....	جدول شماره ۳-۲ ضرایب پایایی پرسشنامه به تفکیک هر یک از عوامل مورد مطالعه.....
۷۹.....	جدول شماره ۴-۱ توصیف نمونه آماری برحسب جنس.....
۸۰.....	جدول شماره ۴-۲ توصیف نمونه برحسب رشته تحصیلی.....
۸۱.....	جدول شماره ۴-۳ توصیف نمونه آماری برحسب جنسیت و رشته تحصیلی.....
۸۲.....	جدول شماره ۴-۴ ماتریس همبستگی بین معماری و کیفیت ساختمان و هویت علمی دانشجویان.....
۸۲.....	جدول شماره ۴-۵ تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون (معماری و کیفیت ساختمان و هویت علمی).....
۸۳.....	جدول شماره ۴-۶ ضرایب نمرات خام و استاندارد رگرسیون بین دو متغیر معماری و کیفیت ساختمان و هویت علمی.....
۸۴.....	جدول شماره ۴-۷ ماتریس همبستگی بین ساختار اجتماعی_اداری دانشگاه و هویت علمی.....
۸۴.....	جدول شماره ۴-۸ تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون (ساختار اجتماعی_اداری دانشگاه و هویت علمی).....
۸۴.....	جدول شماره ۴-۹ ضرایب بتا و سطح معنا داری دو متغیر (ساختار اجتماعی_اداری دانشگاه و هویت علمی).....
۸۵.....	جدول شماره ۴-۱۰ ماتریس همبستگی بین تعامل استاد لبدانشجو و هویت علمی.....
۸۶.....	جدول شماره ۴-۱۱ تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون (تعامل استاد با دانشجو و هویت علمی).....
۸۶.....	جدول شماره ۴-۱۲ ضرایب بتا و سطح معنا داری دو متغیر.....
۸۷.....	جدول شماره ۴-۱۳ همبستگی بین روابط میان فردی دانشجو با یکدیگر و با کارکنان و هویت علمی دانشجویان.....
۸۷.....	جدول شماره ۴-۱۴ ماتریس همبستگی بین محتوای آموزشی و شیوه تدریس و هویت علمی دانشجویان.....
۸۸.....	جدول شماره ۴-۱۵ تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون (محتوای آموزشی و شیوه تدریس و هویت علمی دانشجویان).....

- جدول شماره ۴-۱۶ ضرایب بتا و سطح معنا داری دو متغیر محتوای آموزشی و شیوه تدریس و هویت علمی دانشجویان)..... ۸۸
- جدول شماره ۴-۱۷ مقایسه نظرات افراد با رشته های مختلف در شکل گیری هویت علمی دانشجویان (متغیر های مورد مطالعه)..... ۸۹
- جدول شماره ۴-۱۸ آزمون تعقیبی (چندگانه) نظرات افراد با رشته های تحصیلی مختلف در شکل گیری هویت علمی دانشجویان..... ۹۰

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه مولفه های برنامه درسی پنهان با شکل گیری هویت علمی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ انجام گرفته است. و از جمله تحقیقات توصیفی از نوع زمینه یابی (پیمایشی) و مقطعی می باشد. در این پژوهش جامعه آماری متشکل از تمام دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ به تعداد ۱۰۷۹ نفر بوده که از آن میان نمونه ی آماری شامل ۱۲۷ نفر به صورت تصادفی نسبی انتخاب شده اند و با استفاده پرسشنامه محقق ساخته، نظرات دانشجویان در مورد نقش مولفه های برنامه درسی پنهان که عبارت بودند از: معماری و کیفیت ساختمان دانشگاه، ساختار اجتماعی - اداری دانشگاه، تعامل استاد با دانشجو، محتوای آموزشی و شیوه تدریس موجود در دانشگاه و روابط میان فردی دانشجو با یکدیگر و با کارکنان مورد بررسی قرار گرفته و همچنین نظرات افراد در رشته های تحصیلی مختلف در شکل گیری هویت علمی (متغیرهای مورد مطالعه) مورد مقایسه قرار گرفت که با استفاده از آزمون تعقیبی چندگانه (شفه)، تحلیل واریانس چند راهه و آزمون تک متغیره نتایج پژوهش نشان داد مولفه معماری و کیفیت ساختمان دانشگاه ۲۶ درصد، ساختار اجتماعی - اداری دانشگاه ۳۶ درصد، تعامل استاد با دانشجو ۶۹ درصد و محتوای آموزشی و شیوه تدریس ۵۸ درصد از تغییرات متغیر هویت علمی را پیش بینی می کند و مولفه روابط میان فردی دانشجو با یکدیگر و با کارکنان هیچ رابطه ای با متغیر هویت علمی ندارد و در مقایسه نظرات افراد رشته های مختلف نتایج نشان داد تنها در دو گروه روانشناسی عمومی و روانشناسی صنعتی در مقوله روابط میان فردی دانشجو با یکدیگر و با کارکنان تفاوت وجود دارد که در این رابطه افراد گروه روانشناسی عمومی از نظر مطلوبتری نسبت به گروه روانشناسی صنعتی برخوردار بودند

واژگان کلیدی: برنامه درسی پنهان - هویت علمی - دانشجویان کارشناسی ارشد .

فصل اول: طرح پژوهش

۱-۱- مقدمه

در نظام های آموزشی که از مهمترین و زیربنایی ترین نظام هرکشور برای تربیت نیروهای انسانی و توسعه همه جانبه و پایدار محسوب می شود، جامع نگری و مواجهه همه جانبه، دقیق و عمیق با پدیده برنامه درسی از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. در طول تاریخ برنامه درسی، تلاشهای زیادی از سوی صاحب نظران این رشته صورت گرفته که موجب غنای هر چه بیشتر آن گردیده است. از جمله مهمترین این تلاشها توسعه و بسط مفاهیم مرتبط با برنامه درسی است که از این میان اشاره به سه نوع برنامه درسی صورت گرفته است که در مراکز آموزش به طور همزمان اجرا می شود. این سه برنامه عبارتند: از

۱- برنامه درسی آشکار یا رسمی^۲

۲- برنامه درسی پنهان یا ضمن^۱

-Explicit curriculum

۳- برنامه درسی پوچ یا تهی

آنچه طراحان و برنامه ریزان درسی برای رشد و تربیت ابعاد گوناگون شخصیت فراگیران به طور آگاهانه طراحی و برنامه ریزی می کنند و دارای اهداف آموزشی مدون، محتوای معین و سازماندهی شده، اصول و روشهای یاددهی - یادگیری متناسب با اهداف و محتوا و شیوه های ارزشیابی هماهنگ و پیش بینی شده است، برنامه درسی رسمی یا آشکار است . اما مجموعه یادگیریها و تجاربی که فراگیران از نظام آموزشی کسب می کنند محدود به برنامه درسی آشکار نیست و عوامل دیگری به طور اجتناب ناپذیر در کنار برنامه های درسی وجود دارد که در بسیاری از جنبه ها حتی به طور گسترده، پایدارتر و نافذتر، در شکل گیری تجارب، انتقال افکار، نگرش ها، ارزشها و اعمال و رفتار فراگیران عمل نموده، نفوذ آن کل فرایند تعلیم و تربیت را در بر می گیرد. برنامه درسی تهی به مجموعه ای از محتواها و فرایندهای ذهنی گفته می شود که به طور عمد یا غیرعمد از دستور کار نظام آموزشی حذف شده و دانش آموزان از آموختن آن بی بهره اند، فقدان این محتواها و فرآیندها خلاء هایی به وجود می آورد که آثار بسیار مهمی بر روی دانش آموزان خواهد داشت (مهرمحمدی، ۱۳۸۳).

برنامه ریزی در نظام آموزش عالی کشور به عنوان یک نهاد و بافت اجتماعی باید که جنبه وابسته به فرهنگ داشته و طراحی هر گونه مطالعه، برنامه ریزی یا شکل دادن به ساخت آن می

---

¹ Implicit curriculum

- null curriculum

بایست که متناسب با شرایط بومی و فرهنگی خاص باشد. در اولویت قرار گرفتن جنبش نرم افزار و تولید علم در سند چشم انداز بیست ساله نظام، احساس ضرورت این مناسب سازی را از ناحیه متولیان روشن تر می سازد (مهرام، ۱۳۸۴).

آهولا^۱ (۲۰۰۰) عقیده دارد که برنامه رسمی در آموزش عالی دارای آزادی عمل بیشتری از برنامه درسی مدارس بوده و عدم تدوین کامل این برنامه باعث کارکرد بیشتر برنامه درسی پنهان می شود.

آسبروکس^۲ (۲۰۰۰) بهترین شکل برنامه درسی پنهان را در پرورش کنجکاوی و عقلانی و رشد عاطفی خلاصه نموده که فرصت هایی را برای اکتشاف علایق نوین و توسعه توانایی های جدید فراهم می آورد. این فرصت ها به گونه ای فراهم می شود که محیطی مطمئن را برای کشف سوالاتی از قبیل «این من جدید چه کسی است؟» در نقطه مقابل و در بدترین شکل، برنامه درسی پنهان می تواند باعث تضعیف تفکر انتقادی و ارسال پیامهایی منفی در زمینه ی پیگیری های عقلانی و منطقی شود.

بدون تردید یکی از مولفه های مهم در شکل گیری هویت علمی دانشجویان برنامه درسی پنهان است. دانشجویان از طریق برنامه درسی و به ویژه برنامه درسی پنهان با انواع دانش علمی، اجتماعی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، مهارت ها و نگرش های مختلفی همچون احترام به علم و خرد، علاقه به یادگیری و تفکر منطقی آشنا می شوند و همچنین از این طریق می توانند مهارت ها

---

¹ -Aholla

² -Ausbrooks

و نگرش هایی را فرا بگیرند که برای شکل گیری هویت علمی آنها آثار منفی به بار آورده و به عنوان نوعی تهدید برای آموزش عالی محسوب شود.

از طریق این پژوهش می توان رابطه مولفه های برنامه درسی پنهان که شامل : معماری و کیفیت ساختمان دانشگاه، ساختار اداری و اجتماعی دانشگاه، تعامل استاد با دانشجو، محتوای آموزشی و شیوه تدریس و رابطه میان فردی دانشجو با کارکنان و با یکدیگر را با شکل گیری هویت علمی از دیدگاه دانشجویان، را مورد بررسی قرار داده و عوامل موثر در این زمینه را مطالعه، شناسایی و ترسیم نموده و به کمک این ترسیم است که ترمیم امکانپذیر است.

۱-۲- بیان مسئله

مارگولیس^۱ (۲۰۰۱) به اهمیت توجه به برنامه درسی پنهان در نظام آموزش عالی تاکید ورزیده و ضمن انتقاد به نظریه پردازان انتقادی که توجهشان به برنامه درسی پنهان را تنها معطوف به تعلیم و تربیت ابتدایی و متوسطه نموده اند، عرصه ی آموزش عالی را صحنه ای اصلی برای مهارت آموزی، اجتماعی شدن و تغییرات اجتماعی دانسته و به نظر وی در جوامع صنعتی پیشرفته، تمامی فرایند تعلیم و تربیت از کودکان تا دانشگاه مورد توجه قرار گرفته و بر این اساس در کنار توسعه ی کارکردی آموزش عالی و به گزینه ای برای تحرکات صعودی و در راستای بقای اجتماعی و اقتصادی، ساختار تعلیم و تربیت در سطوح عالی به سرعت در حال تغییر می باشد.

از سوی دیگر انتظار آن است تا فارغ التحصیلان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی در مشاغل تخصصی اعم از مدیریتی، آموزشی، طراحی و برنامه ریزی قرار گرفته و بنابر موقعیت خاص و

---

¹ -Morgolis

رفیع شغلی خویش، نقش فرهنگ سازی و تاثیرگذاری داشته باشند اما نوع تاثیر گذاری و یادگیریهای قصد نشده آنان از محیط دانشگاهی غیر روشن و مبهم بوده و معلوم نیست که کنش و واکنش مولفه های محیط دانشگاهی چگونه تاثیری را بر آنان به جای می گذارد (مهرام، ۱۳۸۴).

مواردی از جمله: بسط روحیه تفکر و تحقیق، تربیت مغزهایی متفکر و واگرا و پرورش انسانهایی خلاق، در زمره ی اهداف نظام آموزش عالی آمده است. خصیصه ای که برای یک فارغ التحصیل دانشگاهی مدنظر است نه دانش آموخته ای مقلد و گنجینه ای از اطلاعات گسترده باشد بلکه وی باید اندیشمندی پرسشگر و نقادی مجتهد باشد. محصول آرمانی، انسانی فرهیخته است که می تواند بر نظام های پیرامونی خویش موثر باشد، انتظار از یک فرد دارای هویت علمی بایسته آن است که وی به جای مدرک گرایی و سودطلبی از مدارک علمی، دارای نیرومندی و شور و شوق یادگیری و تولید علم بوده و از کاوش ها و جست و جویهای علمی دلسرد نگردد (مهرام، ۱۳۸۴).

با توجه به مطالب فوق پژوهش حاضر رابطه ای را که برنامه درسی پنهان با شکل گیری هویت علمی دانشجویان عهده دار است را بررسی نموده و از آنجا که هر برنامه درسی پنهان دارای آثار مثبت و منفی می باشد تاثیر این عوامل را مشخص نموده و برای تداوم و افزایش عوامل مثبت و برای کاهش عوامل منفی تاثیرگذار در شکل گیری هویت علمی دانشجویان راهکارهای مناسب را پیشنهاد نموده است.

در این تحقیق پس از مطالعه مبانی نظری و تحقیق و کنکاش بسیار، عوامل به وجود آورنده و مؤثر بر برنامه درسی پنهان که از جامعیت و عمق بیشتری برخوردار می باشند در نظر گرفته شده است که عبارتند از:

۱- معماری و کیفیت ساختمان دانشکده یا دانشگاه

۲- ساختار اجتماعی و اداری دانشکده یا دانشگاه

۳- ارتباط متقابل اساتید (اعضای هیئت علمی) و دانشجویان

۴. روابط میان فردی دانشجویان با کارکنان و با یکدیگر

۵. محتوای آموزشی و شیوه تدریس

پژوهش حاضر نقش رابطه مولفه های برنامه درسی پنهان با شکل گیری هویت علمی را از

دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد مورد بررسی قرار داده است.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

قرن حاضر، دوران دانش و اطلاعات، تحولات شگرف و باورنکردنی و پیشرفت و توسعه در بسیاری از ابعاد زندگی است. بدیهی است جامعه ای که خود را با این روند زندگی هماهنگ و منطبق نسازد، چاره ای جز دنبال روی و وابستگی صرف به دیگران نخواهد داشت. بنابراین به منظور خود اتکایی و استقلال کشور در تمام ابعاد باید از فرصتها و امکانات موجود در مهار چالش ها و موانع رشد و توسعه به بهترین وجه ممکن عمل شود، که یکی از این فرصت ها تلاش برای بالا بردن هویت علمی فرهیختگان آینده کشور است. ضرورت داشتن روحیه حقیقت جویی، علاقه به پژوهش و پیشرفت، ارتقاء دانش و تولید علم، نوآوری و خلاقیت و تمایل به تحکیم استقلال کشور، بر هیچ کس پوشیده نیست، اما هم اکنون به هر دلیل با مسامحه و غفلت روبروست، بطوری که امروزه یکی از موضوعاتی که در فرایند یادگیری و آموزش، به خصوص در سطح مدارس و مراکز آموزش عالی ما کمتر مورد توجه مربیان و مسئولان و حتی خانواده هاست، مقوله علم، تفکر و بینش علمی فراگیر است. (مهرام، ۱۳۸۴)

اگر امروزه ملاحظه می شود که مدرک گرایی و کسب مدارک تحصیلی بالاتر، بیشتر از ده ه های گذشته توسط دانشجویان و خانواده ها دنبال می شود، اگر افراد نسبت به مسائل جامعه و جهان یک سو و کم تامل اند، اگر در برخورد با دیدگاههای دیگران، توانایی تحمل، مدارا، و اظهارنظر منطقی، تعقل و تعامل متقابل را ندارند... حداقل یکی از دلایل عمده آن این است که به جایگاه علم و دانش و به نقش پراهمیت آن در ارتقای روابط اجتماعی جامعه و توسعه علمی کشور توجه لازم مبذول نمی شود. عدم توانایی در درک مغایم و نتایج فعالیتها، نداشتن قدرت آغاز یک فعالیت و بی اعتمادی نسبت به ادامه آن، ناتوانی در کار با دیگران، قادر نبودن به ح ل

مشکلات شخصی و اجتماعی، نداشتن بصیرت کافی نسبت به مسائل و موضوعات اطراف خود و عدم ارائه راه حل منطقی در ارتباط با مسائل شخصی و اجتماعی ... برخی از ویژگیهای تربیت یافتگان نظام آموزشی ماست (صادقی و ابراهیم زاده ۱۳۷۹: به نقل از قیوم زاده).

نظامهای آموزشی غایات و اهدافی دارند که تعامل و یکپارچگی تمامی مولفه ها و عناصر برنامه برای نیل به آنها ضروری است. در همین راستاست که اطمینان از اثر بخشی شایسته ی این تعاملات، رکنی اساسی در برنامه ریزی های آموزشی و درسی تلقی شده و در واقع این همان پرسش اساسی ارنشتاین^۱ و هانکینز^۲ (۱۹۹۳) می باشد که فرایند ارزشیابی را جست و جویی نظام دار برای اطمینان یابی و وقوف بر آن عنوان می دارند (مهر محمدی، ۱۳۸۴).

در حالی که انتظار آن است که دانشجویان به عنوان مخاطبان یادگیری بر اساس تعامل با اساتید، متون درسی، قوانین و مقررات و به طور خلاصه قرار گرفتن در محیط علمی، به ارزشهای والاتری همچون افزایش هویت علمی دست یابند، لیکن برخی یافته ها حکایت از اخذ نتیجه ای معکوس دارد، چنانچه آهولا (۲۰۰۰)، به یادگیری تملق و ضرورت توسل به قواعد تاثیر گذاری بر استادان در جهت کسب نمره به عنوان ملاک موفقیت و سلطه پذیری از استادان به عنوان پیامدهایی ناشی از زندگی در محیط های دانشگاهی اشاره می نماید، نتایجی که می توانند با مولفه های عرصه ی تفکر و خردورزی همچون انصاف و احترام به حقایق علمی و علاقه به پژوهش و حل مسئله (شریعتمداری، ۱۳۶۵)، احترام به علم به خاطر خود علم و نه ه دفتهای انتفاعی، و درک ضرورت یادگیری مداوم مغایرت داشته باشند.

---

¹ -Ornestin

² -Hunkins

بر این اساس است که در این تحقیق، منظور از هویت علمی نیرومندی شور و شوق یادگیری، علاقه به پیشرفت، احترام به حقایق علمی، تفکر منطقی و تولید علم، تا مدرک گرایی و سودگرایی از کسب مدرک علمی می باشد.

امروزه توانمندی و توسعه ی کشورها به مقدار زیادی، نسبت مستقیم با توانایی آنها در تولید علم و افزایش هویت علمی نخبگان و بالاخره توسعه فعالیت‌های پژوهشی دارد تا بدانجا که در عصر حاضر رونق و پیشرفت در تمامی امور زندگی انسان با تولید علم عجین شده است. این بدان معناست که تولید، بسط و گسترش علم و ارتقاء هویت علمی دانش آموختگان جامعه، تاثیر عمیقی در تمام حوزه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها داشته و نیروی محرکه ی توسعه پایدار و همه جانبه کشورها گردیده است (موسوی موحدی، ۱۳۸۱: به نقل از مهرام، ۱۳۸۴).

از آنجا که هویت علمی رابطه مستقیم با تولید علم در کشور دارد و بنا بر گزارشات مرکز ISI^۱ میزان مشارکت ایران در تولید علم جهانی در سالهای اخیر در محدوده ناچیزی در نوسان بوده است و در علوم پایه، رشدی معادل ۲۳ درصد و در علوم اجتماعی، افتی معادل ۱۳ درصد داشته است و با توجه به اینکه تعداد مقالات علمی ایران در طی ده سال گذشته افزایش قابل توجهی داشته است و روند تولید علم در ایران افزایشی بوده است (صرفنظر از کاهش آن در سال ۱۹۹۹) اما این افزایش به قدری نبوده که بتواند جایگاه ایران را در تولید علم جهان، بطور قابل توجهی افزایش دهد لذا می توان یکی از دلایل کم توجهی به تولید علم را در روحیه نخبگان و دانش آموختگان آموزش عالی کشور و بخصوص در برنامه درسی پنهان جستجو نمود.

۱-Institution Of scientific Information